

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra sociální patologie a sociologie

**Vzdělávání seniorů jako součást primární prevence
kriminality**

Bakalářská práce

Autor:

Alexandr Zich

Studijní program:

B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor:

Sociální patologie a prevence

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor: Alexandr Zich

Studium: P15P0200

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Vzdělávání seniorů jako součást primární prevence kriminality**

Název bakalářské práce AJ: Seniors' education as a part of crime primary prevention

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou vzdělávání seniorů jako součástí primární prevence kriminality. Teoretická část je zaměřena na charakteristiku podstatných souvislostí mezi základními pojmy řešeného tématu, zejména seniorem, vzděláváním a primární prevencí kriminality. Praktická část prezentuje vlastní empirické šetření menšího rozsahu mapující zkušenosti seniorů s protiprávním jednáním a jejich postoj ke vzdělávání jak obecně, tak ve vztahu k prevenci trestné činnosti. Cílem bakalářské práce je zmapování potřeby vzdělávání seniorů zaměřeného na prevenci kriminality páchané na nich. Ze závěrů empirického šetření vyplývají doporučení pro edukační praxi v této oblasti.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. Edukace seniorů: geragogika gerontodidaktika. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5446-8. VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5. BOUŘA, Václav. Vybrané kapitoly z kriminologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-259-9.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Oponent: PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 5. 1. 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne .....

Alexandr Zich

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Ivě Jedličkové CSc. za odborné vedení, cenné rady a vstřícný přístup během tvorby této práce. Rovněž děkuji své matce, která mi umožnila provést dotazníkové šetření.

Anotace

ZICH, Alexandr. *Vzdělávání seniorů jako součást primární prevence kriminality*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 39 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce je zaměřena na seniory, kriminalitu a její možnou prevenci prostřednictvím vzdělávání. Teoretická část charakterizuje seniorskou část populace jak obecně, tak ve vztahu ke vzdělávání a kriminalitě na nich páchané. Dále se zabývá kriminalitou a prevencí kriminality nejen obecně, ale i ve vztahu k seniorům. Struktura teoretické části postupuje od obecného ke konkrétnímu. V empirické části je představen kvantitativně orientovaný průzkum menšího rozsahu formou dotazníkového šetření, který zjišťuje postoje seniorů ke vzdělávání obecně i ve vztahu ke kriminalitě na nich páchané a její možné prevenci. Dále mapuje zkušenosti seniorů s protiprávním jednáním na nich páchaných.

Klíčová slova: senior, kriminalita, prevence kriminality, vzdělávání seniorů

Annotation

ZICH, Alexandr. *Seniors' education as part primary prevention of crime*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 39 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis is focused on seniors, crime and its possible prevention through education. The theoretical part characterizes the senior part of the population both in general and in relation to education and crime committed on them. It also deals with criminality and crime prevention not only in general, but also in relation to seniors. The structure of the theoretical part goes from general to concrete. The empirical part introduces a quantitative survey of a smaller scale in the form of a questionnaire survey which identifies the attitudes of seniors to education in general, as well as in relation to the crimes committed on them and its possible prevention. It further maps the experiences of seniors with the unlawful acts committed against them.

Keywords: senior, crime, crime prevention, seniors' education

OBSAH

ÚVOD	8
1 SENIOŘI JAKO SPECIFICKÁ SKUPINA OBYVATEL.....	9
1.1 Specifické problémy a změny	10
1.2 Stáří, stárnutí, ageismus	11
1.3 Vzdělávání seniorů.....	12
1.3.1 Motivace seniorů k edukaci.....	14
1.3.2 Funkce seniorské edukace	15
1.3.3 Cíle a úkoly seniorské edukace	16
2 KRIMINALITA JAKO SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝ JEV	17
2.1 Členění kriminality	19
2.2 Příčiny kriminality	21
2.3 Kriminalita páchaná na seniorech	22
2.4 Členění prevence kriminality	24
2.5 Možnosti prevence kriminality u seniorské populace.....	26
3 KONKRÉTNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO SENIORY	27
4 EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ	29
4.1 Koncepce empirického šetření	29
4.2 Metoda šetření, stanovení výzkumných hypotéz	29
4.3 Interpretace výsledků empirického šetření	31
4.3 Shrnutí.....	35
ZÁVĚR	37
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	38
PŘÍLOHY	41

ÚVOD

Bakalářská práce s názvem „Vzdělávání seniorů jako součást primární prevence kriminality“ se zabývá seniorskou populací a její možné edukaci jako primární prevenci ve vztahu ke kriminalitě, která je na nich páchána.

Věkové vymezení rozhraní seniorů bývá odlišné a není jednoduché ho stanovit. Já osobně vnímám seniora od šedesáti pěti let a výše, což je v současné době předpokládaný odchod do starobního důchodu. Každý senior se potýká se změnami. Ne vždy všechny změny přináší negativa. Jsou lidé, kteří se vyloženě na důchod těší a vidí v něm samá pozitiva, ať už je to odpoutání se od pracovní rutiny, více času pro sebe, pro rodinu nebo jen prostý klid. Někomu naopak odchod do důchodu přináší pocit nepotřebnosti, ztrátu sociálních interakcí i prostředí. Vyšší věk sebou přináší úbytek schopností, sil fyzických i psychických a často je doprovázen výskytem nejrůznějších chorob většinou s nulovou možností na zlepšení či vyléčení, proto se senioři stávají jednou z nejvíce ohrožených skupin obyvatelstva, co se týká kriminality na nich páchané.

Starší lidé se často stávají terčem zájmu kapsářů, zlodějů, podvodníků i násilníků. Pachatelé využívají často nejen jejich horší fyzické kondice, ale také jejich důvěřivosti. Podvodníci se dokáží pod různými záminkami dostat až do bytu, pak využít vhodného okamžiku a okrást je o celoživotní úspory. Navíc vystupují často velmi seriózně a působí natolik přesvědčivě, že si dokáží získat důvěru staršího člověka.

Jednou z možností prevence sociopatologických jevů páchaných na seniorech je vzdělávání se, zachycení neustálého pokroku společnosti a vývoje informačních a komunikačních technologií. Jako příklad lze uvést vzdělávací program ve spolupráci s Policií ČR s názvem „Nedáme se!“, který se formou zábavných přednášek snažil seniorům předat informace a zkušenosti týkající se nekalých praktik podomních a jiných prodejců. Vzdělávací program bude podrobněji charakterizován v kapitole č. 3.

Cílem bakalářské práce je zmapování potřeby vzdělávání seniorů nejen v obecné rovině, ale i se zaměřením na prevenci kriminality páchané na nich.

1 SENIOŘI JAKO SPECIFICKÁ SKUPINA OBYVATEL

Dle Ondrákové je jediným objektivním faktorem při posuzování, kdo je senior, kalendářní věk jedince. Tento věk je relativně jednoduše statisticky zachytitelný. Stanovení této věkové hranice s sebou přináší jisté budoucí komplikace, protože s prodlužující se délkou života bude nezbytné věkovou hranici revidovat, i když ne neustále. Odchod do starobního důchodu nemůže být objektivním kritériem, kdy jedince přiřadíme mezi seniory, je však výrazným mezníkem v životě člověka samého. (Ondráková a kol., 2012, s. 11) Dle Matouška je nejobvyklejší věkovou hranicí v současné západní kultuře věk 60-65 let. (Matoušek, 2003, s. 226)

„Proces stárnutí je zákonitý a je třeba ho respektovat. Být starý na dobrý způsob je jistě zdrojem individuální radosti a spokojenosti a bylo by žádoucí, aby takovou radost prožívalo stále více stárnoucích osob.“ (Haškovcová, 2010, s. 170)

Lidé staršího věku jsou považováni za homogenní soubor, ale opak je pravdou. Senioři jsou velmi heterogenní skupinou, jelikož věkové rozdíly mezi jedinci mohou dosahovat až 30 let. Záleží na tělesné a duševní kondici a genetických předpokladech. Aktivní senior okolo 70 let může být čilejší a zdravější než jiný v 60 letech, proto je přesné vymezení jednotlivých stupňů seniorského věku obtížné. (Čevela, 2012, s. 27)

Haškovcová uvádí toto dělení: rané stáří (vyšší věk), které se pohybuje v rozpětí 60-74 let, vlastní stáří (stařecký věk) ve věku 75-89 let a dlouhověkost od 90. roku a výše. (Haškovcová, 2010, s. 20-21) Je důležité zmínit, že každý člověk stárne již od narození a každý jinak. Tento proces je vždy diskontinuitní, což lze vyjádřit, že v některých obdobích života člověk stárne rychleji, v jiných pomaleji. Šerák představuje dělení periody stáří na tzv. třetí a čtvrtý věk. Zatímco pro třetí věk je typická především nezávislost a aktivita, čtvrtý věk je vyznačován odkazem na pomoc druhých při zajišťování základních potřeb. (Šerák, 2009, s. 184) Jak je zmíněno v předchozím odstavci, senioři jako celek netvoří homogenní skupinu a veškeré snahy o bližší charakteristiku znamenají nepřipustnou generalizaci.

1.1 Specifické problémy a změny

Každý senior se potýká s jinými problémy a změnami. I když se dají najít charakteristické rysy, nemůžeme je přisoudit každému seniorovi. Měli bychom mít stále na paměti určité rozdíly a přistupovat k jednotlivci individuálně. Následující část je věnována charakteristice jednotlivých problémů a změn.

K fyzickým změnám dochází podle Čeledové zhruba od 50. roku života, kdy lze zaznamenat viditelné stárnutí, přestavbu organismu. Mění se postoj, struktura kůže, barva vlasů a přibývají vrásky. To jsou už na první pohled postřehnutelné znaky stárnutí. Další přicházejí s přibývajícím věkem. Obecně se jedná o poruchy smyslů, zejména zraku a sluchu, poruchy paměti a soustředění a pohybové obtíže (postižení kloubů a svalů). V zásadě k větším problémům dochází až po 70. roce, kdy se výrazněji zhoršuje paměť a smyslové vnímání. Člověk se i hůře pohybuje, dochází k oslabování a řídnutí kostí. Některé nemoci se objevují až v pozdějším věku, jako Alzheimerova choroba a jsou tudíž typické pro stáří. (Čeledová, 2016, s. 23-24)

V psychické oblasti dochází dle Čeledové zejména ke změnám emocí a poruchám kognitivních funkcí. Seniori se špatně orientují v prostředí, zhoršuje se u nich vnímání, paměťové funkce a klesá pozornost. Starší lidé bývají většinou senzitivnější a labilnější. Může dojít ke změnám v osobnosti a následném vyhocení některých vlastností, jako je nedůvěřivost nebo úzkostnost. Změny v psychickém rozpoložení souvisí i se sociálními změnami. To, jak se člověk cítí, vypovídá o jeho zapojení do společnosti. (Čeledová, 2016, s. 24-25)

V oblasti sociálních změn většinou dochází k ukončení pracovní činnosti s tím související změna sociálního statusu a zároveň životního stylu. Další nepříjemnou změnou je ztráta partnera, která častěji postihuje ženy. S tím přicházejí obvykle i finanční problémy, samota, smutek, stres a deprese. Postupně odcházejí stejně staří a někdy i mladší blízcí lidé a vrstevníci, což může vést k myšlenkám na vlastní smrtelnost. Podle Čeledové je pro seniory důležité aktivně udržovat a podílet se na sociálních vztazích s okolím hlavně s nejužší rodinou, dětmi a vnoučaty. Někdy si starší člověk sám vybere zúžení sociálních vztahů. I přesto se stále stýká s rodinou, která přináší možný zdroj pomoci a spokojenosti.

Ale na druhou stranu si senioři chtějí zachovat svoji autonomii a preferují samostatné bydlení v dosahu svých dětí. (Čeledová, 2016, s. 24-25)

1.2 Stáří, stárnutí, ageismus

„Každý člověk stárne. Toto elementární tvrzení je všeobecně známé a uznávané. Ostatně lidé říkávají, že stárnutí a stáří, stejně jako smrt, jsou jedinou spravedlivou jistotou, kterou máme.“ (Haškovcová, 2010, s. 16)

Dle Pokorné je stárnutí vlastností každého živého organismu a neodmyslitelnou součástí života a pokud se stárnutí týká jednotlivce, je nezvratné. (Pokorná, 2010, s. 7) Špatenková a Smékalová popisují stárnutí velmi podobně, a to jako přirozený, nevyhnutelný jev typický pro všechny živé organismy, na jehož konci je stáří. (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 59)

Stáří Vladimír Pacovský (1990) charakterizuje jako posloupnost nezvratných změn v lidském těle, které postupně omezují a oslabují jeho funkce. (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 59) Mühlpachr pak nahlíží na stáří jako na fázi pozdní ontogeneze, které je důsledkem a projevem geneticky podmíněných involučních procesů modifikovaných dalšími faktory (choroby, životní prostředí, způsob života). (Mühlpachr, 2004, s. 23)

Vágnerová hodnotí postoj společnosti ke stáří a starým lidem jako spíše negativní. Stáří je vnímáno jako období chátrání. Zkušenosti i kompetence ztrácejí svůj význam a pro společnost přestává být starý člověk přínosný. Hodnotový systém této společnosti vyzdvihuje především kompetenci mládeže (mladistvý vzhled, výkon atd.), díky čemuž jsou staří lidé značně znevýhodněni. Tuto tendenci podporují i média, která svým způsobem utvrzují společnost a kladou důraz na vnější vzhled a mládež. Lze říci, že cokoliv, co není v normě, je považováno za podřadné. (Vágnerová, 2000, s. 345)

Ageismus – postoj založený na věkové diskriminaci a sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti. Podle Vágnerové se projevuje se podceňováním, odmítáním, event. až odporem ke starým lidem. Ageismus, stejně tak jako všechny ostatní předsudky, příliš bagatelizuje, nepřiměřeně generalizuje a

považuje všechny staré lidi za méněcenné bez rozdílu. Nebere ohled na jejich individualitu a značnou diferenciaci, která u seniorské populace existuje. Mladší generace ztrácí vědomí kontinuity, které se dříve udržovalo společným soužitím příslušníků různého věku, a proto nyní se starými lidmi tolik nesoucí a vnímají je jako podřadnější kategorii. Stáří z tohoto pohledu nemá příliš dobré vyhlídky, hodnotné kompetence a s tím související přijatelný sociální status. (Vágnerová, 2000, s. 345-346)

Z hlediska ageismu je období stáří považováno za dobu celkového úpadku a zhoršené kvality života. Společnost od starých lidí nic pozitivního neočekává, z čehož vyplývá i tendence marginalizovat, aby nezdržovali a nepřekáželi. Příčiny vyhraněného postoje mohou být podmíněné různě. Jednou z nich mohou být i nezpracované obavy z vlastního stárnutí, které se projevují generalizovaným odporem vůči starým lidem jako představitelům něčeho nežádoucího.

1.3 Vzdělávání seniorů

Vzdělávání seniorů jakožto samostatná oblast edukace dospělých má dle Šeráka mnoho společných znaků se zájmovým vzděláváním, jako je dobrovolnost, orientace na volný čas, saturace individuálních potřeb. Zároveň se však některými typickými vlastnostmi (motivy, cíle) liší. Zařazování vzdělávání seniorů pouze do segmentu zájmového vzdělávání je chybné. Většina seniorských edukačních aktivit má zájmový a neutilitární charakter, ale vlivem měnící se demografické situace získává stále větší význam i další profesní (kvalifikační, rekvalifikační) vzdělávání starších osob. Pro společnost bude velmi důležité integrovat seniory do pracovní sféry v důsledku stárnutí populace a postupného úbytku ekonomicky aktivních osob. Lidé v důchodovém věku, ovšem ekonomicky stále činní, budou nuceni obnovovat si své odborné znalosti a dovednosti, případně nabývat znalosti zcela nové. Pojetí vzdělávání seniorů jako něčeho nepragmatického, zájmového a vytrženého ze světa práce tak bude stále více patřit minulosti. (Šerák, 2009, s. 183)

Špatenková a Smékalová uvádějí vzdělávání seniorské populace jako téma, které podtrhuje „normální“ povahu života ve stáří, oproti jeho sníženému či

znevýhodňujícím statusu. V praxi je možné se setkat s odlišnými přístupy k edukaci seniorů:

- odmítnutí seniorů – starší lidé jsou nahlíženi jako neschopní dále se vzdělávat. Navíc se nejedná zrovna o atraktivní skupinu účastníků pro organizátory a realizátory vzdělávacích aktivit.
- Aktivizace v kontextu sociálních služeb: vzdělávací aktivity jsou pojaty jako jedna z možností obohacení života seniorů v zařízení sociálních služeb. Představuje typ aktivizace, ve kterém se vyskytuje nabídka efektivního využití volného času v institucích pro seniory.
- Princip participace: zde představuje účast seniorů na vzdělávacích aktivitách užitečnost nejen pro ně, ale i pro komunitu a také společnost, protože jim poskytuje možnost kontinuity ve smysluplných sociálních rolích a participace na společenském životě.
- Seberealizace: seberealizace v pozdní fázi ontogeneze by rozhodně neměla být podceňována. Může to být suport vzděláváním, který napomáhá nejen jejich osobnímu rozvoji, ale i integraci celoživotní zkušenosti apod. (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 71-72)

Elementární premisou jakýchkoliv vzdělávacích aktivit pro seniory je, že člověk má tendenci se učit ve všech životních etapách, tudíž i ve stáří. Tento axiom je považován za východisko všech edukačních aktivit pro seniory. Vzdělávání a učení má ve stáří jistá specifika. Například rychlost, jistota a přesnost mají odlišné charaktery a nabývají ve starším věku jiné úměry. U seniorů tedy především dochází ke snížení rychlosti příjmu a zpracování informací, ale tento deficit dokážou dostatečně kompenzovat přesností, jistotou a flagrantním pocitem odpovědnosti. Velký význam hraje také motivace. (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 72)

Senioři dnes představují skupinu s nižší dosaženou úrovní vzdělání oproti lidem v produktivním věku. Důvodem jsou především celkové změny v naší společnosti. Za minulého režimu mnoho současných seniorů nemohlo studovat nebo studium museli předčasně ukončit, většinou se právě jednalo o politické důvody. Jejich vzdělávací cíle nebyly dostatečně saturovány. Ovšem podle Špatenkové a Smékalové se stupeň vzdělání starších osob neustále zvyšuje.

V nynější době vstupuje do seniorského věku stále více lidí, kteří mají dokončené úplné středoškolské či vysokoškolské vzdělání. Jelikož vzdělávání seniorů má určitá specifika, je nezbytné:

- brát v úvahu osobnost seniorů, jejich možnost limity,
- pomoci starým lidem v adaptaci na stáří,
- podpořit pozitivní myšlení a posilovat jejich sebevědomí,
- respektovat věkové, psychické, fyzické a individuální odlišnosti,
- efektivně s nimi komunikovat,
- pečlivě vybírat témata vzdělávání,
- do výuky integrovat využívání pracovních a životních zkušeností účastníků,
- vést účastníky k sebevzdělávání. (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 58)

Vzdělávací proces je v podstatě totožný pro všechny věkové skupiny. Ve vzdělávání seniorů je však nezbytně nutné respektovat specifika, omezení a možnosti stárnoucích a starších lidí.

1.3.1 Motivace seniorů k edukaci

Špatenková se Smékalovou uvádějí, že specifikum v edukaci seniorů tkví v tom, že na seniory není vyvíjen tlak na získání kvalifikace případně na její zvyšování. Právě na motivaci záleží, zda do vzdělávacího procesu vůbec vstoupí, jestli v něm setrvají nebo ho ukončí. Vnější motivace zde nehraje příliš velkou roli, proto nastupuje a nabývá na významu motivace vnitřní. Vzdělávání je totiž v období stáří činností dobrovolnou a její účastník si sám svobodně vybírá i stránku obsahovou. Vnitřní motivace k učení vzniká jako výsledek předchozího učení, z čehož vyplývá, že senioři by měli mít s učením a vzděláváním předchozí pozitivní zkušenost. Dále je důležitá podpora v setrvání případně další zapojení do vzdělávacího procesu. Organizátoři a realizátoři edukačních aktivit musí s touto skutečností počítat a vytvářet pro seniory adekvátní motivační a posilující momenty. (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 72)

Motivy starších spoluobčanů pro další vzdělávání jsou opravdu rozmanité. Podle Michala Šeráka to může být udržení psychické a sociální aktivity, snížení

pocitu osamění, sociální integrace, udržování soběstačnosti, naplnění osobních zájmů nebo uskutečnění toho, co lidé dříve nestihli. Nelze opomíjet ani to, že vzdělávání v tomto životním období je ovlivněno především zkušenostmi a zájmy vzdělaného. Dominantním faktorem je snaha věnovat se oboru, o který jedinec projevoval zájem již v minulosti (Šerák, 2009, s. 193-194), ovšem dle Špatenkové a Smékalové to však nemusí platit vždy. Senior může mít někdy potřebu kompenzovat doposud opomíjené obory či oblasti. Jeví tedy naopak zájem o něco jiného, než čemu zasvětil celý dosavadní život. (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 73)

Špatenková se Smékalovou shrnují následující motivy k edukaci seniorů jakožto potřeby:

- kognitivní (rozšíření a doplnění poznatků, zájmy),
- sociální (kontakt s vrstevníky, potřeba společenství),
- aktivity (smysluplná činnost, potřeba užitečnosti),
- kompenzace nedostatků (intelektuálních i emocionálních),
- seberealizace (jde o potvrzování vlastní identity). (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 73-74)

1.3.2 Funkce seniorské edukace

Vzdělávání seniorů plní celou řadu podstatných funkcí. Funkce edukace můžeme dělit podle primárního zaměření na některé osobnostní stránky účastníka vzdělávání, a to dle Haškovcové na:

- preventivní funkce – vzdělávací aktivity, které jsou prováděny v určitém předstihu a pozitivně ovlivňují průběh stárnutí a kvalitu života ve stáří,
- anticipační funkce – pozitivní připravenost na změny ve stylu života, hlavně při odchodu do důchodu,
- rehabilitační funkce – znovuoobnovování a udržování fyzických a duševních sil, zachování praktické soběstačnosti,
- posilovací (stimulační, kultivační) funkce – rozvoj a kultivace zájmů, potřeb a schopností,

- kompenzační funkce – vzdělávací aktivity kompenzující úbytek sociálních kontaktů,
- aktivizační funkce – integrace do současné společnosti,
- komunikační funkce – komunikace s okolím, a tedy i s celou společností,
- relaxační funkce – plnohodnotné kultivované trávení volného času vedoucí k vnitřní harmonii člověka,
- funkce mezigeneračního porozumění – prohloubení porozumění mezi generacemi a prevence řešení mezigeneračního napětí. (Haškovcová, 2010, s. 129)

Edukační aktivity seniorské populace lze shrnout jako jeden z významných způsobů hledání životních hodnot, kvalitního trávení volného času, ale i efektivního prostředku rozvoje osobnosti. Jsou příležitostí k seberealizaci, mohou vést ke zvýšení sebevědomí a napomáhají jim ke snadnějšímu zvládnutí nejrůznějších společenských změn včetně moderních, komunikačních technologií. Účast na vzdělávání mimo jiné zabraňuje marginalizaci a má pozitivní vliv na zdraví.

1.3.3 Cíle a úkoly seniorské edukace

„Předpokládáme, že hlavním cílem výchovy a vzdělávání má být všestranně a harmonicky rozvinutá osobnost, relativně samostatná, přesto však plně zapojená do společenských vztahů. Rozlišujeme přitom cíle poznávací, dovednostní a hodnotové. Smyslem je především vyčerpání plného potenciálu volného času, který se tak zařazuje do celoživotního edukativního a socializačního procesu. Každému jedinci by měla být poskytnuta příležitost kvalitně využít svůj volný čas (kvalitně znamená tvůrčím způsobem, se zaměřením na vlastní rozvoj).“ (Šerák, 2009, s. 54)

Edukace seniorů sleduje podle Petřkové a Čornaničové čtyři základní cíle:

- kultivace života seniorů a jeho obohacování,
- pochopení vývojových úkolů této životní fáze a usnadnění adaptace na zmíněný způsob života,
- udržování tělesné i duševní aktivity i v pozdních fázích ontogeneze,

- pomoc při orientaci v dnešním rychle se měnícím světě. (Petřková, Čornaničová, 2004, s. 64)

Kalvach se domnívá, že učení a vzdělávání ve stáří plní následující úkoly:

- saturuje přirozenou potřebu poznávat,
- umožňuje a podporuje orientaci v soudobém dění včetně zvládnání nových technologií,
- uspokojuje potřebu sociálního kontaktu a komunikace,
- posiluje sociální síť,
- strukturuje volný čas seniorů,
- participuje na utváření nové identity,
- stimuluje psychickou aktivitu a výkonnost seniorů,
- jedná se o efektivní formu kognitivního tréninku bránícího duševnímu úpadku z nečinnosti,
- obohacuje život seniorů,
- představuje kvalitní náplň volného času,
- sleduje osobnostní rozvoj individua,
- podporuje rozvoj občanské společnosti. (Kalvach, 2004, s. 822)

Cílem edukace seniorů je podpořit seniory ve stálém učení a dalším vzdělávání. Jejich zapojení do edukačních programů je nejen stimuluje a podněcuje, ale umožňuje jim také splnit si nebo znovu najít ztracený životní cíl, povzbuzuje je k pokračování a v životě vůbec. (Špatenková, Smékalová, 2015, s. 76)

2 KRIMINALITA JAKO SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝ JEV

Kriminalita je pojem frekventovaný a velmi často užívaný mediálně, u laické i odborné veřejnosti, ovšem jeho vymezení není jednoznačné. Stanislava Hoferková chápe předmět kriminologie, tedy kriminalitu, ze dvou úhlů. Nejprve ve smyslu trestního práva (tzv. legální, právnické pojetí), kdy za zločin se považuje pouze to, co upravuje trestní právo – kriminalita jako souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určité období. (Hoferková, 2017, s. 66)

V popsané definici je zakomponovaný pojem trestný čin, kterým označujeme čin nebezpečný pro společnost, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoníku. Vyplývají z toho tedy dvě podmínky: z obsahové stránky se musí jednat o čin nebezpečný pro společnost a z formální stránky musí mít všechny znaky popsané v trestním zákoníku. (Kiczko, 1997, s. 265) Druhé, širší pojetí (tzv. sociologické), považuje za kriminalitu i takové jevy, které nemusí být regulovány trestním právem, ale přesto s trestnou činností mohou korelovat, mohou ji předcházet či determinovat, např. užívání návykových látek, prostituce, domácí násilí, extremismus apod. Sociologické pojetí je spíše neurčité a vágní, zahrnuje však širší spektrum jevů pro společnost nežádoucích. V legálním pojetí můžeme spatřovat zejména jasné vymezení toho, co lze za kriminalitu považovat. (Hoferková, 2017, s. 66)

Podle Bouří je kriminalita a jednotlivé druhy kriminality sociálně patologickým jevem, pro něž je příznačná jejich společenská škodlivost. S jistou mírou nadsázky lze konstatovat, že kriminalita vždy kráčela a kráčí ruku v ruce s vývojem společnosti. S rozvíjením nejrůznějších oblastí lidské činnosti vždy docházelo k pronikání kriminality do nových sfér, proto bylo a je v zájmu každé lidské společnosti v rámci eliminace kriminality pátrat po jejích příčinách a zjišťovat podmínky jejího vzniku. (Bouřa, 2003, s. 16)

Tomášek vnímá Johna Braithwaita (1989) jako jednoho z nejvýznamnějších světových představitelů kriminologie, který uvádí následující teze:

- zločiny páchají disproporcionálně více muži než ženy,
- zločinů se zdaleka nejvíce dopouštějí osoby ve věku 15-25 let,
- zločiny páchají spíše lidé, kteří nežijí v partnerském svazku než sezdání,
- zločin je především záležitostí obyvatel velkých měst,
- zločinu se často dopouštějí lidé, kteří často mění místo bydliště, a kteří žijí v lokalitách, kde ke změně obyvatel dochází,
- mladí lidé se silnou vazbou na školu se méně dopouštějí zločinů,
- mladí lidé, kteří si kladou vyšší cíle v oblasti vzdělávání i zaměstnání, jsou méně často pachatelé trestných činů,

- mladí lidé, kteří ve škole dosahují slabého prospěchu, se častěji dopouštějí zločinů,
- u mladých lidí se silnou vazbou na rodiče je menší pravděpodobnost, že spáchají zločin,
- mladí lidé, kteří se stýkají s kriminálně závadovými vrstevníky, se sami často stanou zločinci,
- lidé, kteří jsou vnitřně silně přesvědčeni o potřebě dodržovat zákony, je sami spíše nepřekračují,
- pro muže i ženy platí, že pokud patří na samé dno společenské struktury, je u nich typická vyšší míra kriminality pro všechny typy zločinů,
- kriminalita vzrostla po druhé světové válce ve většině zemí, vyspělých i rozvojových, ovšem jediným státem, kde to neplatilo a kde ve stejném období zločinnost zřetelně klesla, je Japonsko. (Tomášek, 2010, s. 23-24)

2.1 Členění kriminality

Roman Svatoš člení kriminalitu ve vztahu k možnosti jejího poznání na zjevnou (registrovanou), latentní a skutečnou. První skupina pojednává o kriminalitě, o níž získáváme informace zejména ze statistik, to znamená kriminalita, která vyšla najevo. Druhou skupinou je latentní kriminalita, o které se osoby činné v trestním řízení nedověděly a není uvedena v oficiálních statistikách. Skrytá kriminalita se dále dělí na černá čísla a šedá čísla. U černých čísel jde o trestnou činnost, o které se osoby činné v trestním řízení nedověděly. Šedá čísla popisují trestnou činnost, o které se osoby činné v trestním řízení dověděly, ale do statistiky se nedostala. Třetí skupinu nazýváme skutečná kriminalita, jenž zahrnuje latentní i registrovanou kriminalitu. (Svatoš, 2009, s. 15)

Níže popisovanou strukturu kriminality lze rozčlenit na obecnou a hospodářskou. Zvláštním druhem kriminality je organizovaný zločin, jehož podkategorie mohou být nelegální obchod s drogami, obchod s bílým masem, nelegální obchod se zbraněmi, padělání.

Pod obecnou kriminalitu dle Bouří spadá majtková kriminalita, která tvoří převážnou část celkové kriminality a je pro ni typický tzv. útok proti cizímu majetku. První skupina zahrnuje trestné činy jako krádež, zpronevěra, podvod,

lichva a další. Druhá skupina zahrnuje trestné činy, jako je poškozování věřitele, poškozování cizí věci, poškozování povinnosti při správě cizího majetku. Třetí skupina obsahuje trestnou činnost, při které pachatel využívá trestné činnosti páchané jinou osobou. Násilná kriminalita spadající též do obecné kriminality představuje rozsáhlou škálu kriminálních jednání od domácího násilí přes případy pouliční kriminality až po brutální vraždy a násilné projevy organizované kriminality. Mravnostní kriminalita je taktéž součástí obecné kriminality a jejich společným rysem je spojitost s pohlavním pudem. Můžeme ji rozdělit na dvě odlišné skupiny:

- sexuální aktivita jejíž podstatou je ukájení pohlavního pudu formami, které společnost netoleruje (znásilnění, pohlavní zneužívání, soulož mezi příbuznými, sexuální obtěžování, donucení k souloži vydíráním atd.),
  - sexuální aktivita, která je spojená s prostitucí, tedy trestné činy hrubě narušující občanské soužití (kuplířství), trestné činy proti lidské důstojnosti (obchodování se ženami, znásilnění, pohlavní zneužívání).
- (Bouřa, 2003, s. 22-23, 26-28)

Hospodářská kriminalita dle Bouři směřuje proti hospodářskému řádu a jeho fungování. Převážnou část hospodářské kriminality představují podvody a zpronevěry. Diferenciace majetkové a hospodářské kriminality není vždy jednoduchá. Základní premisou mezi nimi je závažnost způsobených škod a charakteristika pachatele. U kriminality hospodářské jsou to především pachatelé s vyšším sociálním statutem i vyšším vzděláním. (Bouřa, 2003, s. 24)

Bouřa charakterizuje organizovaný zločin jako soustavnou a plánovitou trestnou činnost strukturovanou skupinou osob, mezi nimiž existuje kooperace a primárním cílem je vysoký zisk. V organizovaném zločinu se prolíná velmi mnoho trestné činnosti. Od jiných typů kriminality se liší především svou z názvu plynoucí organizovaností. Organizovaná kriminalita vyvolává u občanů pocit silného ohrožení, protože její společenská závažnost je velmi vysoká a následky mimořádně tíživé. Prezentuje se především v největších druzích trestné činnosti, např. majetková kriminalita vztahující se ke krádežím motorových vozidel, dále korupce, závažná hospodářská kriminalita, napadání informačních systémů, aj. (Bouřa, 2003, s. 31-32)

2.2 Příčiny kriminality

Kriminalita patří podle Hroncové k závažným sociálně patologickým formám chování a v současnosti představuje nejen celospolečenský, ale i globální problém lidstva. Počet jedinců s kriminálním jednáním stoupá nejenom ve státech hospodářsky zaostalých, ale i ve státech s vysokou životní úrovní. V České republice jde o jeden z nejvážnějších negativních důsledků transformačních procesů po roce 1989. (Hroncová, 2010, s. 30)

Kriminalita patří k průvodním jevům vývoje lidstva a je známa od nejstarších dob. Problematika kriminality je v současnosti předmětem zkoumání mnohých věd. Existuje mnoho teorií, které vysvětlují příčiny kriminality z různých hledisek. Většinou v nich jde o zdůraznění, až generalizaci některého činitele vývinu osobnosti. (Hroncová, 2010, s. 32)

Naši současní i zahraniční autoři zdůrazňují bio-psycho-sociální podstatu osobnosti člověka a za potenciální činitele vývoje jeho osobnosti v pozitivním i negativním směru považují vnitřní a vnější činitele. Kriminalita se považuje polyetiologicky podmíněný jev, na jehož vzniku participují vnitřní a vnější příčiny. Vnitřní nejsou tak často zastoupené, hůře napravitelné než vnější příčiny. Analýzou vnitřních příčin se zabývá především psychiatrie, psychopatologie, forenzní psychologie atd. Vnější jsou více předmětem zkoumání sociologie, kriminologie, sociální patologie, sociální pedagogiky a jiných věd. (Hroncová, 2010, s. 37)

Vnitřní příčiny spočívají podle Hroncové v osobnosti pachatele. Jde o určité predispozice na páčání trestné činnosti, které mohou být buď dědičné, vrozené. Podle Hroncové však mají v sociopatologickém prostředí tyto predispozice velkou pravděpodobnost se rozvinout. Jedinec, který s nimi disponuje, se může, ale i nemusí stát pachatelem trestného činu. Pravděpodobnost selhání je zde však vyšší než u ostatních. (Hroncová, 2010, s. 37)

Vnější příčiny vzniku kriminálního jednání se nacházejí v jednotlivých okruzích sociálního prostředí, ve kterém delikventi žili a které na ně působilo. Jde především o vliv rodiny, školy, vrstevnických skupin či jiné vlivy sociálního prostředí.

Při zkoumání vnějších příčin je dle Hroncové největší pozornost věnována dysfunkční rodině, která je považována za dominantní kriminogenní činitel. Většinou se jedná o rodinu s nízkým sociálním statusem, profesně nízkokvalifikovanou. Vyskytují se v ní nezdárka problémy se zákonem, s alkoholem, nedostatky ve výchově a emočně chladné prostředí. Jestliže dojde ke střetnutí endogenních odchylek se sociálně patologickým prostředím v rodině, dítě nebo mladistvý se citově a charakterově naruší, osvojí si asociální chování, stává se postupně těžko vychovatelným a je dezintegračním elementem v rodinném i školním prostředí. (Hroncová, 2010, s. 39)

2.3 Kriminalita páchaná na seniorech

Jedním z častých typů kriminality je kriminalita páchaná na seniorech. Pachatelem může být člen rodiny i zcela cizí osoba. Starší lidé jsou zranitelní z hlediska zneužití důvěry nebo zneužití snížené pohyblivosti či orientace. Trestné činy páchané na seniorech lze podle internetového portálu s názvem „Krizport“ rozřadit do jedné ze dvou oblastí, a to do majetkové nebo násilné kriminality. V posledních letech se senioři velmi často stávají cílem podvodů, ve kterých jde o nabídku zjevně nevýhodných produktů nebo služeb, případně přímo lživých tvrzení o nutnosti finanční půjčky pro člověka v nouzi. Méně častým, ale velmi nebezpečným jevem je také fyzické a psychické násilí. Dochází k němu ve veřejném prostoru nebo v domácím prostředí. Může jít jak o krádeže či loupeže v bytech starších osob, tak o systematické a dlouhodobé týrání ze strany příbuzných a známých. (Kriminalita páchaná na seniorech, 2018, online, Haškovcová, 2010, s. 307-308)

Senioři jsou z hlediska ohrožení kriminalitou specifickou skupinou společnosti v tom, že jim lze připsat snížené fyzické i psychické schopnosti a možnosti obrany z důvodu horší pohyblivosti, vnímavosti, horších znalostí o nových formách kriminality. Typickým doprovodným jevem kriminality páchané na seniorech je i jejich velká důvěřivost, která usnadňuje zejména páchaní podvodů. Portál „Krizport“ uvádí nejčastější druhy kriminality páchané na seniorech, jsou jimi: krádeže peněz nebo šperků v prostředí ulice, v dopravních prostředcích nebo u nich doma. Dále to je podvodné vylákání peněz nebo jiného

majetku, loupežné přepadení za účelem zisku peněz, šperků nebo jiných cenností. Nabízení nevýhodných produktů nebo služeb, omezování osobní svobody fyzického, psychického nebo finančního charakteru a psychické či fyzické týrání. (Kriminalita páchaná na seniorech, 2018, online)

Po roce 1989 se kromě nabízení zboží a služeb v kamenných obchodech postupně začal objevovat nový fenomén. Jedná se o přímý prodej zboží zákazníkům, ať už v domácnosti nebo na organizovaných akcích, kam jsou potencionální zákazníci zváni. Samozřejmě existují i seriózní firmy, které upřednostňují tento druh prodeje, avšak je i mnoho případů, kdy jsou zákazníci přímo podvedeni nebo pod nátlakem prodejců (tzv. šmejdů) donuceni podepsat smlouvy, od kterých je těžké odstoupit. Je tedy jasné, proč se neseriózní prodejci zaměřují právě na seniory a zneužívají jejich důvěřivosti nebo neznalosti postupů při podepisování kupních smluv. Nejčastějším sortimentem u podomních prodejců jsou domácí potřeby (deky, nádobí, elektrické přístroje) a zdravotní pomůcky. Ve většině případů jsou výrobky nabízeny za cenu několikanásobně vyšší cenu, než je obvyklé.

Mezi hlavní rizika podomního prodeje lze zařadit nepřipravenost zákazníka na prodej (zde je prodejce ve výhodě a je dobře vyškolen, aby váhajícího zákazníka přesvědčil), nemožnost prověřit si prodejce (zákazník nemá čas a prostor si vyhledat recenze na prodejce nebo nabízený výrobek), nemožnost srovnání zboží, jelikož prodejce často nedá prostor zákazníkovi okusit výhody a nevýhody produktu či služby nebo ho porovnat s konkurencí. Další riziko hrozí, pokud nemá zákazník dostatek hotovosti k nákupu – to může mít za následek podpis smlouvy na splátky nebo na úvěr, což se v důsledku prodraží. Podpis nevýhodné smlouvy a nabídka doplňkových produktů a služeb k již zakoupenému výrobku jen umocňují veškerá zde popsaná rizika. (Kriminalita páchaná na seniorech, 2018, online)

V případě prodeje na předváděcích akcích navíc hrozí psychologický nátlak (prodejce si zákazníky „předchází“ nabídkou výletů s obědem či různých dárků zdarma a potom argumentuje, že zákazník „musí“ něco koupit), pozice zákazníka v roli rukojmího (jestliže se předváděcí akce koná daleko od domova s nemožností jiné dopravy zpět, než je doprava prodejcem, zákazník obvykle musí

absolvovat celou akci. Další negativní věcí je ponižování a zesměšňování zákazníků argumenty typu: „Jenom hlupák by tak výhodné nabídky nevyužil.“ Zadržování osobních dokladů je běžnou praxí pro prodejce, kteří vrací doklady až na konci předváděcí akce s podmínkou uzavření smlouvy. A ztížená možnost reklamace nebo odstoupení od smlouvy jsou také jednou z možných hrozeb pro zákazníky seniory. (Kriminalita páchaná na seniorech, 2018, online)

Z výše uvedeného vyplývá, že nákup prostřednictvím podomního prodejce nebo předváděcí akce je vysoce rizikový. Senioři se často stávají obětí prodejců, protože neodhadnou míru rizika a nemají dostatečnou znalost právních předpisů v oblasti uzavírání kupních smluv a reklamace výrobků.

2.4 Členění prevence kriminality

Omezovat zločin můžeme různými způsoby. Přes veškeré diference, které mezi nimi panují, můžeme zjednodušeně popsat, že kriminální politika má dva subsystémy. Podle Tomáška je subsystém trestní politiky orientovaný na represivní strategie a na uplatnění trestněprávního postihu a subsystém preventivní politiky orientovaný na preventivní strategie a na provádění kriminálně-preventivních opatření. Pro první strategii je příznačný defenzivní charakter, který vždy reaguje na spáchání trestného činu. Preventivní strategie se naproti tomu orientuje na aktivní předcházení zločinu. Využívají k tomu zdrojů ležících v nejrůznějších oblastech sociálního života, tedy i mimo samotnou justici a trestní právo. V praxi se oba přístupy prolínají, neboť efektivní kriminální politika předpokládá, že budou rozvíjeny současně a vzájemně se podpoří. (Tomášek, 2010, s. 169)

Pojem prevence kriminality je vedle trestní represe druhou formou kontroly kriminality. Václav Bouřa chápe prevenci kriminality jako soubor nejrůznějších aktivit mimo-trestního charakteru orientovaných na odstranění, oslabení, či neutralizaci kriminogenních faktorů, které si kladou za cíl zastavit růst kriminality nebo docílit jejího zmenšení. Jedná se tedy o úsilí eliminace trestné činnosti ještě před jejím započítáním nebo před jejím pokračováním. Do prevence kriminality tak spadají veškeré aktivity směřující k předcházení páchaní trestných

činů, ke snižování jejich výskytu cestou zamezení páčání nebo neutralizaci příčin a podmínek vzniku trestné činnosti. (Bouřa, 2003, s. 64)

V následujících odstavcích jsou charakterizovány preventivní aktivity podle okruhu adresátů, a to prevence primární, prevence sekundární a prevence terciární.

U prevence primární jsou podle Novotného a Zapletala preventivní aktivity mířeny veškerému obyvatelstvu, ať již celého státu nebo některého města či místa nebo některým vymezeným skupinám obyvatel, např. mládeži, ženám, seniorům apod. Podle Novotného působí primární prevence plošně, tj. na každého, aniž by brala v potaz stupeň jeho kriminálního ohrožení nebo kriminální rizikovosti. Na příčiny kriminality se snaží působit prostřednictvím sociální, právní, kulturní, hospodářské aj. politiky. Nejširší uplatnění je však v oblasti sociální. Jde především o opatření, která směřují k dosažení vyšší kvality života celé společnosti všech občanů, ať již státu, regionu nebo obce, což má nepřímý význam i pro eliminaci kriminogenních faktorů. Nedílnou součástí těchto opatření jsou i aktivity výchovné, vzdělávací, osvětové a poradenské. (Novotný, Zapletal, 2004, s. 189-190)

Sekundární prevence zaměřuje své preventivní aktivity dle Novotného a Zapletala na potencionální pachatele, na potencionální oběti a na kriminogenní situace, ale také na ochranu materiálních hodnot, které jsou častěji hlavním zájmem pachatelů. Preventivní opatření v oblasti sekundární prevence jsou především adresována kriminálně rizikovým skupinám, jako jsou děti bez náležitého dozoru, děti se sklony k záškoláctví, alkoholicí, narkomani, žebráci, bezdomovci, nezaměstnaní aj. Preventivní aktivity by měly být přesně cílené a nemělo by docházet ke stigmatizaci klientů. (Novotný, Zapletal, 2004, s. 190-191)

Terciární prevence je podle Novotného a Zapletala zaměřena hlavně na předcházení kriminální recidivě u pachatele a viktimologické recidivě u oběti. Premisou je tedy, že již ke spáchání trestného činu došlo. Někdy bývá nazývána jako „postdelikt ní prevence“. U oběti jde i o předcházení sekundární viktimizace, o napravení následků trestného činu a o poskytnutí pomoci. U pachatelů jde o jejich sociální reintegraci a rehabilitaci, kterou se zabývá penologie. (Novotný, Zapletal, 2004, s. 191)

2.5 Možnosti prevence kriminality u seniorské populace

Seniorská populace je ohrožována lidmi, kteří si přímo vybírají nejstarší občany, aby je okradli nebo nějakým způsobem podvedli. Bohužel pravdou je, ač jsou senioři neustále upozorňováni na možná nebezpečí, že v mnohých případech pak nakonec dveře otevrou a neznámou osobu domů pozvou. Je nezbytné počítat s tím, že úmysly neznámé osoby nemusí být vždy dobré a nezištné. Z neznámé osoby se může vyklubat pachatel trestné činnosti. V lepším případě důvěřivého seniora „pouze“ okrade.

Základním předpokladem účinné prevence kriminality je zabezpečení domácnosti seniorů tak, aby případný pachatel neměl šanci dostat se dovnitř. Senior by měl klást důraz na základní opatrnost. Pravidlem by mělo být ověřit si totožnost návštěvníka a zjistit účely jeho návštěvy. Pokud jde o neznámého člověka, je žádoucí s ním komunikovat přes zavřené dveře. I v případě, že se návštěvník představí jako např. pracovník kontrolující stav spotřeby energií, nechat si předložit jeho průkaz nebo zavolat na zákaznickou linku příslušné organizace. Jiné neohlášené osoby vůbec nepouštět do bytu. Také je vhodné neakceptovat nabídky podomních prodejců, jelikož jsou v drtivé většině pro zákazníka krajně nevýhodné. Důležité je mít uložená v mobilním telefonu čísla na tísňové linky, číslo na příslušný obecní úřad a čísla všech příbuzných, kteří mají možnost se v krátkém čase dostavit. (Kriminalita páchaná na seniorech, 2018, online)

Senioři se stávají pro potencionální pachatele snadným cílem i mimo domov. Pokud se senior pohybuje pěšky, měl by se vyhýbat opuštěným místům a jestliže to není nutné, nevycházet po setmění. Kabelku nebo tašku s cennostmi nosit vždy pod paží nikoli na rameni nebo na zádech. Vyhýbat se tlačenicím a těsnému kontaktu s jinými lidmi na ulici i v dopravních prostředcích. Nedávat se zbytečně do řeči s cizími lidmi, a především nereagovat na žádné prosby nebo žádosti týkající se peněz (rozměnění, půjčení, darování malé částky, „výhodná“ koupě na ulici). Nenosit u sebe viditelně cenné předměty. Pokud senior vlastní platební kartu, v žádném případě by si neměl psát na ni nebo do její blízkosti PIN kód. (Kriminalita páchaná na seniorech, 2018, online)

Podle internetového portálu Záchranný kruh posun v preventivním myšlení seniorů doznává menší pokrok, někteří jsou však stále nepoučitelní. Přes veškerou osvětu se pořád ještě najdou starší lidé, kteří se nechají zlákat na předání výhry, výhodný nákup zboží, na údajnou prosbu o pomoc např. při havárii vozidla. Ti se poté stávají snadnou obětí trestné činnosti. (Senioři – bezpečí domova, 2018, online)

3 KONKRÉTNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO SENIORY

V roce 2015 byl ve spolupráci s Královéhradeckým krajem a Policií České republiky vytvořen speciální vzdělávací program pro seniory s názvem NEDÁME SE. Ten zábavnou, interaktivní a divadelní formou učil seniory říct NE.

Podvodníci mohou vylákat ze seniorů peníze různými nevýhodnými obchody, kdy osoby nakoupí několikanásobně předražené zboží nebo na nich vymámí vysoké částky peněz pod různými záminkami. Správnou cestou, jak toto kriminální jednání minimalizovat, je vzdělávat a poučovat ohroženou skupinu osob, jak rozpoznat manipulativní chování a jak na něj reagovat. Královéhradecký kraj společně s doktorkou Romanou Mazalovou proto připravil projekt, kdy jsou senioři vzdělávání zábavnou formou pomocí komentovaného divadelního představení s možnostmi nácviku obranných technik. (Vzdělávací program pro seniory „Nedáme se“, 2015, online)

První část projektu byla teoretická část, která se prezentovala zábavnou divadelní formou prostřednictvím hereců z divadla Jesličky a následných komentářů od hlavní představitelky PhDr. Romany Mazalové a nrap. Jana Čížkovského. Programu se zúčastnilo přes 300 seniorů, a jelikož se jednalo o pilotní projekt, bylo velmi důležité získat zpětnou vazbu od aktérů vzdělávání. Proto po každém představení následovala skupinová diskuze vedená moderátorem (psycholožkou), jejímž cílem bylo získávat od seniorů kvalitativní data. Jednalo se o spokojenost s programem, co se jim líbilo, nelíbilo, zda program hodnotí jako přínosný, případně co by změnili. Rovněž byl seniorům rozdán dotazník, který ověřoval, jestli senioři pochopili veškeré informace a zda jsou schopni jej

prakticky aplikovat. Protože senioři mají tendenci být značně rezistentní k různým změnám a po vyprchání prvotního nadšení z povedených interaktivních přednášek (jak ukázaly dojmy v jejich zpětné vazbě) se vracet do zaběhnutých kolejí, byli podrobena druhé, a to praktické části. (Projekt „Nedáme se“, 2015, online)

První fází praktické části bylo rozeslání letáků speciální nabídky dárků zdarma. Leták byl rozeslán 130 náhodně vybraných vyškolených seniorů (tj. účast na teoretické části) a 130 náhodně vybraných nevyškolených seniorů. Výzkumný vzorek čítal 260 respondentů. Z toho 83 mužů a 177 žen. Ve druhé fázi přišla na řadu konfrontace tváří v tvář prodejci. Vyškolení dobrovolníci (vysokoškolští studenti Univerzity Hradec Králové, katedra sociální patologie a sociologie) navštěvovali seniory přímo v místě jejich bydliště a vydávali se za prodejce přicházející s „výhodnou vánoční nabídkou“. Jelikož jsem se projektu (praktické části) účastnil, dostal jsem skupinu dvaceti nevyškolených respondentů v domě Harmonie II v Hradci Králové. A protože jsem navštěvoval seniory ve dvojici s kolegyní z kombinované formy, měli jsme tedy 40 respondentů. Jeden hovořil a druhý zapisoval do záznamového archu klíčové projevy seniorů. Zajímaly nás následující projevy:

- Zeptal se senior, než otevřel dveře, „kdo je?“ nebo jen tak otevřel neznámému člověku?
- Bylo přijetí prodejce seniorem kladné? (Milé přivítání, úsměvy, přitakávání).
- Objevovaly se v projevech seniora prvky pasivního odporu? (Neboli takové reakce, které se tváří jako odmítavé, ale nevedou ke kýženému cíli, aby prodejce odešel pryč. Např. „No víte, já to asi nechci“).
- Objevovaly se v projevech seniora prvky aktivního odporu? (Neboli reakce, které jednoznačně vedou k ukončení prodejního rozhovoru. Např. zavření dveří, důrazné odmítnutí, volání o pomoc). (Projekt „Nedáme se“, 2015, online)

Více jak polovina respondentů se nezeptala, kdo stojí za dveřmi. Kladně nás přivítala více jak polovina respondentů. Pasivní odpor kladli všichni senioři kromě jedné seniorky, která kladla odpor aktivní. Největší rozdíl byl z celkového počtu 221 (113 kontrolní skupina, 108 experimentální skupina) doma zastižených

seniorů podle PhDr. Romany Mazalové mezi kontrolní (vyškolenou) a experimentální (nevyškolenou) skupinou v kladném přijetí. U nevyškoleného je 2,2x kladné přijetí vyšší než v případě seniora vyškoleného. (Projekt „Nedáme se“, 2015, online)

4 EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ

Empirická část práce je věnována drobnému průzkumnému šetření menšího rozsahu se zaměřením na seniorskou část populace, které mapuje postoj seniorů ke vzdělávání jak obecně, tak ve vztahu k prevenci kriminality na nich páchané. Dále mapuje zkušenosti seniorů s protiprávním jednáním.

4.1 Koncepce empirického šetření

Pro empirickou část práce je stanoven výzkumný problém ve znění: Jaké jsou postoje seniorů ke vzdělávání ve vztahu k trestné činnosti, která je na nich páchána? Pro zodpovězení výzkumného problému je nutné určit samotný cíl.

Cílem průzkumu je zmapovat postoj seniorů ke vzdělávání zabraňující protiprávnímu jednání.

Výzkumný soubor čítá 41 respondentů seniorského věku z domu Harmonie II v Hradci Králové v rozpětí 61–86 let a rovná se základnímu souboru. Počet zastoupení respondentů z hlediska pohlaví činí 13 mužů a 28 žen. Výzkumný soubor je roven základnímu souboru, z čehož plyne, že návratnost dotazníků byla stoprocentní. Jelikož výzkumný soubor představuje nízký počet respondentů, uvědomuji si, že může dojít ke zkreslení a následné vyhodnocení nemusí být plně validní.

4.2 Metoda šetření, stanovení výzkumných hypotéz

Pro výzkumnou sondu je použita kvantitativní metoda, konkrétně metoda dotazníku. Anonymní dotazníky byly osobně distribuovány tištěnou formou

v organizaci Centrum sociální pomoci a služeb Hradec Králové, která pro dům Harmonie II poskytuje pečovatelskou službu. Dotazníkový průzkum se skládá ze dvou částí. První část obsahuje základní údaje a elementární lidskou slušnost. Druhá část představuje položky dotazníku. Celkem dotazník čítá 9 otázek a je přiložen na konci práce (Příloha A).

Nejlepší možnou variantou je podle Miroslava Chráska osobní předávání dotazníků. Výhodou uvedeného způsobu je stoprocentní návratnost. Pro úspěch dotazníkového šetření je důležité, aby respondenti měli záruku, že zjištěné informace nebudou použity proti nim. V tomto ohledu bývá prospěšné užívání anonymních dotazníků, díky kterým většinou získáme autentičtější údaje. Na druhou stranu anonymní dotazníky mohou svádět k neodpovědnému přístupu či k recesi. (Chráska, 2016, s. 169)

Pro výzkumné šetření byly stanoveny dvě hypotézy:

Hypotéza č. 1: Většina seniorů-respondentů provádí opatření zabraňující kriminalitě, která by na nich mohla být páchána.

Hypotéza č. 2: Většina seniorů-respondentů má zájem o vzdělávání k prevenci kriminality.

První hypotéza se opírá o preventivní vzdělávací program s názvem „Nedáme se“, který byl v roce 2015 ve spolupráci s Královéhradeckým krajem a Policií České republiky vytvořen speciálně pro seniory. Vyškolení dobrovolníci (vysokoškolští studenti Univerzity Hradec Králové, katedra sociální patologie a sociologie) navštěvovali seniory přímo v místě jejich bydliště a vydávali se za prodejce přicházející s „výhodnou vánoční nabídkou“. Seniorů z domu Harmonie II se tedy týkala praktická část projektu, o kterém neměli tušení, a proto byli vedeni jako nevyškolená skupina. Na konci „schůzky“ došlo k poučení a objasnění situace. (Projekt „Nedáme se“, 2015, online) Hypotéza bude moci být potvrzena tehdy, když více jak polovina respondentů odpoví v otázce č. 5 na čtyři a více možností nad 50 %.

Druhá hypotéza se opírá o teorii Šeráka, který tvrdí, že dnešní senioři v porovnání se svými předchůdci projevují mnohem větší míru aktivity, disponují širší paletou zájmů a jsou zároveň lépe finančně zabezpečeni. Svůj čas naplňují

vzděláváním, cestováním a společenskými aktivitami. Navíc uvádí, že i starší lidé mají dostatečný kapitál pro vzdělávání. (Šerák, 2009, s. 188) Uvedený fakt dokládá i Portál pro aktivní seniory, který tvrdí, že vzdělávání seniorů je fenoménem. (Vzdělávání seniorů, 2017, online) Hypotéza bude moci být potvrzena tehdy, když více jak 50 % respondentů zvolí v otázce č. 6 odpověď ano.

4.3 Interpretace výsledků empirického šetření

Výsledky výzkumného šetření jsou zpracovány v tabulkách, okomentovány a interpretovány společně s hypotézami.

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů

První a druhá položka dotazníku se zaměřuje na **pohlaví a věk**. Za cílovou skupinu průzkumu byli zvoleni senioři a pro větší přehlednost je uvedena tabulka.

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Muži	13	31,71 %
Ženy	28	68,29 %
Celkem	41	100 %

Počet zastoupení respondentů z hlediska pohlaví je 13 mužů a 28 žen. Věkové rozpětí respondentů činí 61–84 let.

Tabulka č. 2: Oběti trestného činu (od 60 let a výše)

Třetí otázka dotazníku mapovala osobní zkušenost s trestným činem. (**Stal/a jste se obětí trestného činu v seniorském věku – od 60 let a výše?**)

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	3	7,32 %
Ne	38	92,68 %

Celkem	41	100 %
---------------	-----------	--------------

Z 41 odpovídajících respondentů uvedlo 92,68 %, že se nestalo obětí trestné činnosti a 7,32 % se stalo obětí trestného činu.

Otázka č. 4 zjišťuje v případě kladné odpovědi na otázku č. 3, **jaké trestné činy byly na seniorech spáchány**. Odpovídali 3 respondenti, z toho 2 odpověděli, že se jednalo o krádež, a 1 respondent se stal obětí podvodu.

Ke kriminalitě páchané na seniorech lze uvést, že pouze tři se stali obětí trestného činu, což dokládá fakt, že senioři v domě Harmonie II jsou nejen pohybově indisponováni, ale i odkázáni na pomoc druhých. Z toho lze vyvodit, že se pohybují pouze ve svém bytě a ven vycházejí minimálně.

Tabulka č. 3: Možnosti preventivních opatření

Pátá otázka dotazníku (**Děláte něco pro svou bezpečnost týkající se kriminality?**) má za úkol zjistit preventivní opatření seniorů vztahující se ke kriminalitě, která by na nich mohla být páchána.

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Sledování výzev v médiích	36 (z 41)	87,80 %
Bezpečnostní zámek, řetízek	29 (z 41)	70,73 %
Požadování ohlášení, kdo je za dveřmi	31 (z 41)	75,61 %
Školení od policie (jiný pověřený orgán)	37 (z 41)	90,24 %
Vzdělávací program	2 (z 41)	4,88 %
Nic	1 (z 41)	2,44 %
Jiné	4 (z 41)	9,76 %

Respondenti měli zde možnost výběru z několika variant a mohli uvést více než jednu odpověď. Nejvíce respondentů uvedlo možnost školení od policie či jiného pověřeného orgánu (90,24 %). Další nejčastější uváděnou možností bylo sledování výzev v médiích (87,80 %). Ohlášení, kdo stojí za dveřmi, požaduje 75,61 % respondentů. Bezpečnostní zámek nebo řetízek na dveřích používá 70,73 % respondentů. U možnosti jiné (9,76 %) uvedli 3 respondenti, že mají pepřový sprej, a jeden uvedl nůž. Vzdělávací program (4,88 %) a varianta nic (2,44 %) se umístily na posledních dvou místech. Na uvedené výsledky má značný vliv projekt „Nedáme se“, který proběhl v roce 2015 a výraznější obměna klientů v domě Harmonie II neproběhla.

Tabulka č. 4: Přednáška o prevenci kriminality

Šestá otázka dotazníku (**Byl/a byste ochoten/na zúčastnit se přednášky o prevenci kriminality v blízkosti Vašeho okolí?**) zjišťuje, kolik seniorů by se zúčastnilo přednášky o prevenci kriminality.

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	36	87,80 %
Ne	5	12,20 %
Celkem	41	100 %

Z tabulky je patrné, že 87,80 % respondentů uvedlo možnost ano. Pouze 12,20 % respondentů by se přednášky o prevenci kriminality nezúčastnilo.

Otázka č. 7 zjišťuje v případě záporné odpovědi na otázku č. 6, **proč se senioři účastnit nechtějí**. Odpovídalo 5 respondentů, z toho 3 respondenti uvedli, že jsou již moc staří, 1 uvedl, že by dal přednost jiné aktivitě a 1 senior by se nechtěl účastnit z důvodu, že nechce přijít do kontaktu s cizími lidmi. Zde můžeme opět konstatovat pozitivní vliv projektu „Nedáme se“.

Tabulka č. 5: Univerzita třetího věku

Osmá otázka dotazníku (**Víte, na co se zaměřuje univerzita třetího věku?**) zjišťuje, kolik seniorů ví, na co se zaměřuje univerzita třetího věku.

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	27	65,85 %
Ne	14	34,15 %
Celkem	41	100 %

Možnost ano uvedlo 65,85 % respondentů a 34,15 % respondentů neví, na co se zaměřuje univerzita třetího věku.

Tabulka č. 6: Postoj k zájmovému vzdělávání

Devátá otázka dotazníku (**Jaký je Váš postoj k zájmovému vzdělávání?**) zjišťuje postoje seniorů k zájmovému vzdělávání.

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Kladný	8	19,51 %
Záporný	27	65,85 %
Nedokážu posoudit	6	14,64 %
Celkem	41	100 %

Kladný postoj uvedlo 19,51 % respondentů a záporný postoj má 65,85 % respondentů. Možnost nedokážu posoudit uvedlo 14,64 % respondentů. Otázky č. 8 a 9 slouží pouze k doplnění, zda se senioři dokáží vzdělávat i v jiné oblasti, než je prevence kriminality. Z dosažených výsledků postoj k zájmovému vzdělávání hodnotí nadpoloviční většina seniorů jako záporný. Lze přihlídnout i k osmé otázce, kdy 34,15 % seniorů neví, na co se zaměřuje univerzita třetího věku.

Z dosažených výsledků byla **potvrzena hypotéza č 1: Většina seniorů-respondentů provádí opatření zabraňující kriminalitě, která by na nich**

mohla být páchána. Z výsledků můžeme konstatovat, že více jak polovina respondentů odpověděla v otázce č. 5 na čtyři a více možností nad 50 %.

Lze konstatovat, že byla **potvrzena i H2: Většina seniorů-respondentů má zájem o vzdělávání k prevenci kriminality.** Více jak polovina respondentů zvolila v otázce č. 6 odpověď ano.

4.3 Shrnutí

Cílem empirické části bylo zjistit postoje seniorů ke vzdělávání obecně i ve vztahu k trestné činnosti, která je na nich páchána a zmapovat zkušenosti seniorů s protiprávním jednáním páchané na nich. Na začátku empirického šetření byly stanoveny dvě hypotézy sloužící pro ověření teoretických poznatků a provedeního vzdělávacího projektu s názvem „Nedáme se“.

Hypotézu č. 1 se podařilo potvrdit. Nicméně je důležité uvést, že hypotéza byla potvrzena respondenty v domě Harmonie II, kde proběhla v roce 2015 praktická část projektu „Nedáme se“, který vzdělával a poučoval seniory, jakým způsobem zamezit kriminálnímu jednání, které je na nich pácháno. Navíc prevence kriminality u seniorů je již značně medializována, což senioři dokázali zaregistrovat.

Hypotézu č. 2 byla potvrzena. Podle teoretických poznatků je vzdělávání seniorů fenoménem. Senioři projevují mnohem větší míru aktivity, disponují širší paletou zájmů. Svůj čas naplňují vzděláváním, cestováním a společenskými aktivitami.

Všechny hypotézy průzkumu se podařilo potvrdit. Nicméně je důležité uvést, že hypotézy byly potvrzeny respondenty, na kterých byla v roce 2015 provedena praktická část projektu „Nedáme se“. Z tohoto důvodu jsem do dotazníku začlenil otázku č. 8 a 9, které si kladly za cíl zmapovat vzdělávání seniorů v jiné oblasti, než je prevence kriminality. Z výsledných odpovědí jsme se nakonec dočkali opačných výsledků, než v otázce č. 6.

Otázky v dotazníku byly určeny výhradně seniorské populaci, kde nás zajímala trestná činnost na nich páchaná, její možná prevence a postoj ke

vzdělávání obecně. Závěrem chci dodat, že výsledky výzkumného šetření se vztahují pouze ke konkrétnímu institutu (dům Harmonie II) a tudíž je nelze generalizovat.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala problematikou vzdělávání seniorů jako součástí primární prevence kriminality. V teoretické části došlo k charakteristice základních pojmů. Senior představující specifickou skupinu obyvatelstva byl přiblížen v první kapitole nejen v obecné rovině, ale i v podkapitolách o ageismu, seniorském vzdělávání a změnách i problémech, s kterými se potýká.

Druhá kapitola byla zaměřena na charakteristiku kriminality jako sociálně patologického jevu, její členění a příčiny. V dalších podkapitolách se konkrétně zabývala kriminalitou páchanou na seniorech. Dále se zabývala prevencí kriminality a konkrétněji prevencí kriminality u seniorské populace, u které můžeme konstatovat menší pokrok v preventivním myšlení.

Jako příklad dobré praxe byl v poslední kapitole teoretické části zmíněn konkrétní vzdělávací program pro seniory s názvem „Nedáme se“, který si kladl za cíl vzdělávat a poučovat seniory, jak rozpoznat manipulativní chování a jak na něj reagovat. Jelikož jsem se projektu účastnil, popisoval jsem ho v kapitole č. 3.

Pro empirickou část práce byl stanoven výzkumný cíl, který měl zmapovat postoj seniorů ke vzdělávání zabraňující protiprávnímu jednání. Stanovený cíl byl splněn. Postoj ke vzdělávání seniorů ve vztahu k prevenci kriminality i obecně je zaznamenán. V neposlední řadě je uvedeno, kolik seniorů se stalo obětí trestné činnosti a o jaké trestné činy se jednalo. Ze zjištěných výsledků můžeme zjednodušeně říci, že vzdělávání seniorů z hlediska prevence kriminality je na dobré úrovni a vzdělávání v rovině zájmové je spíše negativní.

Bakalářská práce by svým zaměřením mohla přispět ke zvýšené pozornosti klientů Harmonie II o zájmové vzdělávání seniorů např. obdobným a již zmíněným vzdělávacím programem, ovšem se zaměřením na jinou oblast, než je prevence kriminality.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

BOUŘA, Václav. *Vybrané kapitoly z kriminologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-704-2259-9.

ČELEDOVÁ, Libuše, Zdeněk KALVACH a Rostislav ČEVELA. *Úvod do gerontologie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3404-3.

ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDOVÁ. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-864-7386-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8475-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.

HOFERKOVÁ, Stanislava, Blahoslav KRAUS a Václav BĚLÍK. *Sociální patologie a prevence pro studenty učitelských oborů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2017. ISBN 978-80-7435-686-5.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4753-263.

KALVACH, Zdeněk. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0548-6.

KICZKO, Ladislav. *Slovník společenských věd*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelství, 1997. ISBN 80-080-1040-1.

KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada, 2008. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2169-9.

KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-080-1.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7002-X.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8549-0.

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2.

NOVOTNÝ, Oto. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004. ISBN 80-735-7026-2.

ONDRÁKOVÁ, Jana. et al. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-038-3.

PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0879-1.

POKORNÁ, Andrea. *Komunikace se seniory*. Praha: Grada, 2010. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3271-8.

SVATOŠ, Roman. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2009. ISBN 978-80-86708-81-2.

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5446-8.

TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8308-0.

Internetové zdroje

Kriminalita páchaná na seniorech. *Krizport* [online]. 2018 [cit. 2018-04-18]. Dostupné z: <http://krizport.firebrno.cz/navody/kriminalita-pachana-na-seniorech>

Projekt "Nedáme se" [online]. Olomouc, 2015 [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: www.prevencekriminality.cz/evt_file.php?file=1382

Senioři – bezpečí domova. *Záchranný kruh* [online]. 2018 [cit. 2018-04-18]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/kriminalita-pachana-na-seniorech/seniori-bezpeci-domova.html>

Vzdělávací program pro seniory "Nedáme se". *Policie ČR* [online]. 2015 [cit. 2018-04-18]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/vzdelavaci-program-pro-seniory-nedame-se.aspx>

Vzdělávání seniorů. *Portál pro aktivní seniory* [online]. 2017 [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: <https://www.i60.cz/clanek/detail/16397/vzdelavani-senioru-je-hitem>

PŘÍLOHY

Příloha A: Dotazník

Vzdělávání seniorů jako součást primární prevence kriminality

Dobrý den,

jmenuji se Alexandr Zich a jsem studentem 3. ročníku oboru Sociální patologie a prevence na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové. V rámci bakalářské práce na téma uvedené výše, jejíž součástí je výzkumně šetření, Vás prosím o vyplnění krátkého dotazníku. Dotazník je zcela anonymní.

Předem děkuji za vyplnění.

1. Uveďte pohlaví.

2. Uveďte věk.

3. Stal/a jste se obětí trestného činu v seniorském věku? (ve věku 60 let a výše)
  - a) Ano
  - b) Ne

4. Pokud jste u předchozí odpovědi zaznamenal/a možnost ano, uveďte, jakého?

5. Děláte něco pro svou bezpečnost týkající se kriminality? (Zde můžete uvést více jak jednu odpověď)
  - a) Sledování výzev v médiích
  - b) Bezpečnostní zámek, řetízek na vstupních dveřích
  - c) Požadování ohlášení, kdo je za dveřmi
  - d) Školení od policie (jiného pověřeného orgánu)
  - e) Vzdělávací program
  - f) Nic

g) Jiné (prosím, uveďte)

6. Byl/a byste ochoten/a zúčastnit se přednášky o prevenci kriminality v blízkosti Vašeho okolí?

a) Ano

b) Ne

7. Pokud jste u předchozí odpovědi zaznamenal/a možnost ne, uveďte, proč nechcete?

8. Víte, na co se zaměřuje univerzita třetího věku?

a) Ano

b) Ne

9. Jaký je Váš postoj k zájmovému vzdělávání?

a) kladný

b) záporný

c) nedokážu posoudit